

HET PORTRET VAN Ghiseleen de TEMMERMAN

Abt van de Gentse St.-Pietersabdij

1570-1581

Krachtens het kerkelijk recht kwam het beheerschap over een kerk toe aan degene die ze had gesticht en op de geijkte manier begiftigde. Zo diende de donateur o.m. te zorgen voor het terrein en de bekostiging van de werken, inclusief de nodige goederen tot onderhoud van de pastoor, de andere bedienaars en alles wat voor de functie van de eredienst werd vereist.

Dusdanig oefende de prelaat van de Gentse St.-Pietersabdij het patronaatschap uit over:

- de O.L.Vrouw parochiekerk palend aan de abdij (gesloopt in 1799) - de St.-Janskerk (huidige kathedraal) - de St.-Jacobskerk (1).

Als opvolger, van de reeds in 1567 overleden voorganger Frans van Helfaut, aan het hoofd van de machtige abdij werd abt De Temmerman onvermijdelijk geconfronteerd met het oplossen van alle problemen, die veroorzaakt werden ten gevolge van de beeldenstormen te Gent in de loop van de jaren 1566-1580; problemen die bleven aanslepen tot na zijn dood in 1581 (2).

Uit de in bijlage, opgenomen documenten, blijkt dat Sint-Jacobs op “de patroon” beroep heeft gedaan tot het leveren van een bijdrage om het retabel van het hoogaltaar en het orgel te vervangen die, in de loop van de beeldenstormen, door de iconoclasten verwoest waren; dit gaf evenwel aanleiding tot een proces.

Zo werd, op 23 februari 1577, door de pastoor en de kerkmeesters van St.-Jacobs, bij de raad van Vlaanderen, tegen de prelaat een vordering neergelegd om de abdij te dwingen tot het betalen van 10 ponden parisis die nog verschuldigd waren gebleven op de overeengekomen 25 ponden parisis (doc. 1).

In zijn repliek (doc. 2) betoogde de abt dat het rekest ongegrond was gezien de aanleggers verzuimd hadden aan de door hem gestelde voorwaarden te voldoen nl. dat hij als “patroon” op de altaartafel “in pontificalibus” moest worden gekonterfeit. De prelaat tekende hierbij tevens o.m. verzet aan - (doc. 3) - tegen de stelling van die van Sint-Jacobs - dat hij ooit akkoord zou geweest zijn om een contributie te betalen tot het maken van het nieuw orgel.

- dat hij door meester schilders (namen ontbreken) het “retabel” heeft doen onderzoeken en uit hun verslag blijkt dat de beweringen van de verzoekers lichtzinnig en strijdig zijn met de waarheid.
- dat de inspectie van de zijpanelen van het retabel geen voldoening schenken om de abt daarin op een betamelijke wijze “pontificalibus” als patroon van

G. de Temmerman - abt St-Pietersabdij

de kerk te laten schilderen.

- dat hij als opposant de tien pond en grooten zal voldoen nadat hem, in die materie, genoegdoening zal zijn verleend.

- dat hij alle nadelige gevolgen verwerpt ter oorzaak van kwestige betwistingen.

Als tripliek volgde dan, op 6 mei 1577, het antwoord vanwege de aanleggers (doc. 4) waarin o.m. is gesteld: - dat zij de schilder (naam ontbreekt in het document) voor zijn werk volledig hebben betaald en het derhalve ook onmogelijk is om daaraan iets te wijzigen om de abt daarop "in pontificalibus" te laten schilderen en de op de luiken geschilderde beelden uit te wissen. Fijntjes herinnert men aan het feit dat

de voorgangers van abt De Temmerman belangrijke beglazingswerken aan St.-Jacobs volledig hebben bekostigd.

Alleen het houtwerk van het hoofdaltaar zou aan de stad reeds 60 lb. gr. hebben gekost. Dit, was dan een van de argumenten om het portret van "de patroon van de kerk" achterwege te laten.

Aangezien de kerk in grote armoede verkeerde suggereren de leden van de kerkraad de abt dat hij de vierhonderd guldens zou restitueren die zij reeds aan de schilder hebben betaald, dit onder aftrok evenwel van het bedrag waartoe hij zich eerder had verbonden.

Reeds op 31 mei daaropvolgend kwam het antwoord van de abt op hoger aangehaald stuk (doc. 5). Belangrijk is o.i. hier de passus dat de aanleggers naar de schilder van het retabel zouden geschreven hebben dat de abt - hoe dan ook - op één van de zijluiken diende aangebracht te worden.

Overwegend dat geen vonnis werd teruggevonden.

In acht genomen dat het portret van de abt daadwerkelijk werd uitgevoerd durven wij stellen dat de partijen - uiteindelijk - een "Gentleman's agreement" hebben bereikt om hun onderlinge betwistingen te beëindigen.

Wat meer is. Onder het abbatiaat van Ghislain de Temmerman was de financiële toestand van de abdij - veroorzaakt door de beeldenstormen - hooguit precair te noemen. Hoe anders te begrijpen dat er beslist werd om een gedeelte van "Het Heilig Kruis" op te offeren waarvan de relieken door kruisvaarder (1107) Abt Sigerus 1 meegebracht werden uit het Heilig Land.

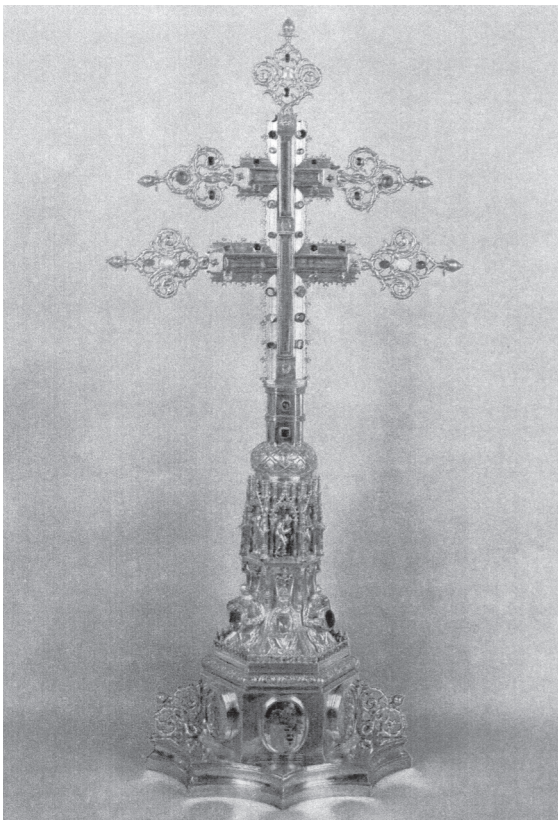
Na de ontmanteling van de juwelen werden de vijf takken van het kruis, op 14 September 1578, gesmolten ten huize van meester Adriaen Meganck medicus. Deze zware ingreep werd uitgevoerd door de Gentse edelsmid Adriaen van Hultem.

Alle afkomende edelgesteenten werden verkocht aan een Antwerpse koopman, evenwel met uitzondering van: een "amiracelt - een tafle van diamant en twee parels - die samen geschonken werden aan de Gentse volksmenner Jan

van Hembyse met wie de abt had gezeteld in de Staten-Generaal (3).

De voeting (knoop) van het Heilig Kruis kan onmogelijk herkomstig zijn van een "knoop" van een abtsstaf. Let in dit verband op de - minder massieve - knopen zoals die voorkomen op de kromstaf van het portret van abt (1443-1471) Filips 1 Courault de Polignac uit zijn epitaaf door Hugo van der Goes en bewaard in Mauritshuize te's Gravenhage (4). Dusdanig zijn wij van oordeel dat kwestige "knoop" thuishoort ofwel bij het centraal gotisch element van het kruis ofwel bij de "stam" alsdusdanig.

Ingeval "de knoop" af-

H. Kruis - St-Pietersabdij

komstig mocht zijn van een kromstaf zou dit element teruggaan naar de aanzet van de “volute” bij sommige kromstaven uit de XIIIe eeuw. Voorbeelden hiervan zijn onder meer nog voorhanden in: - de kerkschat van Sint-Servaas te Maastricht - de St.-Salvatorskathedraal te Brugge - de gewezen abdijkerk te Soignies (Reusens) (5).

In het hoogkoor van de oude St.-Pietersabdijkerk te Gent werd - in de tresaurie van de St.-Laureys-kapel- in 1406 - in een speciale koffer o.m. bewaard: twee kromstaven waarvan één bestond uit “4 stikken van een croche die beenen es beslegghen met zelve” (6).

Wetend dat de kromstaf te Brugge toebehoorde aan de Heilige Machutus bisschop van Aleth in Bretagne (Fr), daterend uit de VIe eeuw (7) is het niet uitgesloten dat, de hoger genoemde kromstaf uit Sint Pieters zou kunnen toebehoord hebben aan een van haar eerst gekende abten nl. St.-Florbertus (ca 640-661) of Jan 1 (ca 661-681), kromstaf die - als een relikwie - werd gekoesterd; de tweede behoorde vermoedelijk aan Geeraard IV van Leeuwaerde (1390-1414) (8).

Dat ieder aantredende abt geen nieuwe kromstaf aanschafte is evident.

Uit het inventaris van 1 oktober 1506 (Rv.D., uit de Tresorie...p.80-81) van de inboedel van “la mayson... de Monseigneur a St.-Pierre” is bekend dat in de “parer chambre” o.m. werden bewaard “Item ung coffre de cuyre bende ferre avecq troys serueres... Item audit coffre la croshe (9) de monseigneur, zijnde abt Jan VIII van Cauwenbergh (1490 -1517). Ten titel van inlichting vestigen wij de attentie op het feit dat “de prelatuur” korpus vormde met de Westgevel van de kerk.

Uit de ons bekende bronnen staat vast dat, gedurende de beeldenstormen van 1566 en 1578-1579, de abdij nooit een kromstaf heeft ingeleverd. Zo, is het begrijpelijk dat Ghisleen de Temmerman, bij zijn aantreden in 1570 als abt, de staf van zijn voorganger Filips I Courault de Polignac (1442-1443) zal gevoerd hebben zoals dit blijkt uit zijn portret dat heden nog te zien is op het prachtig epitaaf, uit de Mariakapel van de toenmalige abdijkerk; meesterwerk van Hugo van der Goes in het museum Mauritshuis te 's Gravenhage (10).

Dit pontificaal symbool werd in januari 1584 vervangen want, op 12 Augustus in dit jaar noteren de rekeningen van de abdij “Den 12 Augustus 1584 es dezen ontfangher bij laste van mijnen Eerw. Heere ghereyst naar Marchenne an den prelaet van aldaer te tooghzen zeker copere en de loot ‘t welke ghevonden was in de crootse jeghen hem ghecocht danof pretenderende afslach... (koopsom 215 gulden).

Goudsmid Jacobus Weyns voerde aan die staf in 1586 sommige werken uit. Een jaar nadien herstelde Adriaan van Hulthem het hoofd van de staf (11).

Nog, in 1719 en 1720, werden aan de kromstaf enkele herstellingen uitge-

voerd zoals dit blijkt uit volgende betalingen:

“Recu de monsieur le sacristain cinq ecu monnoye pour avoir raccommode la croche du prelaet.

le 31 septembre 1719

par moy Antoine Risack

“Recu du monsieur le sacristain douse frans douse pattars pour avoir d’ore le petit morde, la croche et ses encensoires.

le 15 septembre 1720

visa Anthoine Risack (12).

Dit is o. i. een frappant bewijs dat een kromstaf de eeuwen trotseerde.

Wat nu, met het portret van abt Ghisleen de Temmerman?

Jammer dat, in het procesbundel, de naam van de kunstenaar ontbreekt die dit portret borstelde. Ook onze opzoekingen, in het archief van St.-Jacobskerk, brachten geen oplossing aan dit probleem. Overwegend dat het hier in feite gaat om een door de abt als “donateur” wettelijke verplichting is het duidelijk waarom hier geen spoor in het kerkarchief werd teruggevonden. Opinie die gestaafd wordt door E. Heer Verstraeten.

Steunend op een etiket, van E. Heer De Veirman pastoor van St. -Jacobs (1885-1909), aangebracht op de onderste lijst van het drieluik, werd dit werk - tot op heden - toegeschreven aan Michiel COXIE (13).

De kunstenaar werd in 1497 te Mechelen geboren. Hij stierf in 1592 nadat hij, kort voordien van een steiger was gevallen bij het uitvoeren van een opdracht aan het Antwerps stadhuis (14).

Tot zijn meesterwerken behoren: het drieluik: “De dood van Maria” in de Sint-Gudala kathedraal te Brussel waarvan het centraal gedeelte momenteel berust in het Prado, museum te Madrid en het “Laatste Avondmaal” uit het Museum te Brussel (15).

Te Gent was Coxie trouwens ook geen onbekende. Inderdaad, reeds in 1557 maakte hij voor koning Philips II een kopie van het “Lam Gods” van de gebroeders Van Eyck in de Gentse kathedraal.

De luiken, van kwetstige kopie zijn in het bezit van het Museum voor Schone Kunsten te Brussel (16).

Gelet op wat voorafgaat, en daarenboven stilistisch gezien, zijn we van oordeel dat Coxie het retabel in de Sint-Jacobskerk zou kunnen geschilderd hebben.

Abt De Temmerman draagt de koormantel die eertijds door Keizer Karel V, hetzij bij zijn investituur als graaf van Vlaanderen in 1515 en/of bij zijn verkiezing tot Keizer in 1520, aan de abdij werd geschonken. Dit staat als volgt te lezen in het inventaris van 1 oktober 1567 “Item une cappe de drap d’or que l’empreur Charles a donez avecq ses armoirieres” (17).

Op de aurifrisae (geborduurde banden) -links bemerkt men Karel V met, vlak boven zijn hoofd, de Zwarte Dubbele Arend, wapen van het Keizerrijk. In het groot vierhoekig h e c h t sel is Kristus naakt afgebeeld tronende op de zgn. "koude steen". De prelaat, gekonterfeit in biddende houding, draagt aan zijn linker wijsvinger een monumentale ring. Het zou ons verbazen dat die ring nog het "vingherlin" van Sint-Dunstan zou geweest zijn die in 1406 nog bewaard werd in de "tresorie voer Sente Laureinse" van de abdijkerk (18).

De linkerwang van de bidstoel is voorzien van het gekoppeld wapen van de abdij én de prelaat. Op het lessenaarblad ligt een geopend boek met daarnaast de prachtige met parels omzoomde én met edelstenen bezette mijter.

Oprijzend, vlak achter de mijter, vormt de monumentale gotische kromstaf een dominante in het linkervlak van het paneel.

Zoals Dhanens terecht heeft opgemerkt, gaat het om de kromstaf die vroeger gevoerd werd door niemand minder dan abt (1471-1490) Filip 1 Conrault de Polignac (19).

Het naar links afgewend hoofd van de prelaat is bedekt met het stereotiepe kalotje. Zijn expressief gelaat toont ons niet: de strenge, schraapzuchtige abt. Wél, de zachtzinnige, goede vader die bereid was ook, met de volksmenner Jan van Hembyze, compromissen te sluiten. Hembyze die hem, per slot van rekening, wist te misleiden en te bedriegen.

De kans is o.i. dat de brief, die op 6 mei 1577 (d. 5) door de supplianten aan de schilder werd geschreven, eventueel zou kunnen ontdekt worden in het familiearchief van zijn afstammeling (° 8 mei 1627 + 13 november 1709) Albert baron van Coxie (20).

BRONNEN: Procesbundel 1577, 23 februari - 31 mei.

BIBLIOGRAFIE:

1. Fr. Verstraeten, De Gentse Sint-Jakobsparochie, Gent, 1975, dl. I, pp. 4-7.
2. V. Fris, Een Treurige Bladzijde in de Gentsche Kunstgeschiedenis, in: Bulletin van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1911.
3. R van Driessche, Een Treurige Bladzijde uit de Oostvlaamse Kunstgeschiedenis, in: Cultureel Jaarboek voor de Provincie OOST-VLAANDEREN, Gent, 1953, Deel I, pp. 94-139. Het kruis wordt momenteel bewaard in het museum van de Franciscanen te St-Truiden.
4. E. Dhanens, De Ring van SINT-DUNSTAN. De voormalige Sint-Pietersabdijkerk en haar kunstpatrimonium, Gent, 2003, p.138.
5. Reusens, Eléments D'Archéologie Chrétienne, Leuven, 1885, DI. I, pp. 502-504.
6. R. van Driessche, De Sint-Pietersabdij te Gent en haar Kunstschat, in: niet gepublic. Doctoraal Proefschrift, RU. Gent, 1949, Tekst, p. 286, Bijlagen, D. I, pp. 91-92; Idem, Uit de Tresorie van de Sint-Pietersabdij te Gent, Sint-Martens-Latem, 1999, p. 17.
7. Reusens, O.C., p. 503.

8. R van Driessche, o.c. "Uit de Tresorie..." p. 17.
9. Ibidem, pp. 80-81.
10. R van Driessche, Doctoraat 1949 RU.G., p. 193, Bijlagen, D. II, d. 150; E. Dhanens, De Ring van Sint-Dunstan..." pp. 109-110, 138.
11. R van Driessche, De St-P.Abdij, Doct, p.286; Bijl.D.II, pp. 358, 252-b; nr d-e; nr 372.
12. R van Driessche, O.C., Doc.D.III, p. 666^s, p. 668^l.
13. F. Verstraeten, o.c. D.II, pp. 185-187.
14. Carel van Mander "Het Schildersboek", uitgave van de Wereldbibliotheek, Amsterdam, 1943, pp. 375-378.
15. J. Gabriels, De Vroeg-Renaissance in de Schilderkunst, in: Prof. Dr. S. Leurs, Geschiedenis v.d. Vlaamse Kunst, Antwerpen, 1937-1939, D. I, p. 456-457.
16. Fierens-Gevaert, Histoire de la Peinture Flamande des origines à la fin du xve siècle, Les Créateurs de l'Art Flamand, Paris et Bruxelles, 1927, p.77; Ibidem, La Peinture.au Musée Ancien de Bruxelles, Guide Historique et Critique, Brussel, 1933; J. Lavalleye, De Vlaamse Schilderkunst lot ongeveer 1480, in: S. Leurs, O.C., D. 1; p.171.
17. R van Driessche, De St-P.Abdij, in Doct, Tekst, p. 250; Bijl. II, p. 301; ibidem "Uit de Tresorie", p. 81.
18. R van Driessche, doctoraat, O.C., Tekst, p. 250; Bijlagen, D. II, p. 301; Ibidem "Uit de Tresorie", 1999, pp. 16, 81.
19. E. Dhanens, O.C., p. 143.
20. R. de Schrijver, Albert van Coxie, in: Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, 1970, D. 4, kol.193-196.

Arch. Dr. Roger van Driessche

DOCUMENTEN

Proces van de pastoor en de kerk - meesters van de Sint-Jacobskerk te Gent in verband met:

- een nieuw schilderij op het hoogaltaar - een nieuw orgel

-1-

1577, 23 Februari

Copie

An myne heeren vanden Raede

supplierende verhooghen in alle reverentie de pasteurs ende kerckmeesters van Sente Jacobs kercke binnen deser stede van Ghendt / hoe dat myn heere den Prelaet van Ste Pieters neffens Ghendt der voorseide kercke ghepresenteert heeft de somme van XXV Ib grooten ter hulpe van eene nyeuwe taefele opden hooghen altaer ende eene nyeuwe orghele binnen der voorseide kercke ghe-

daen maken / up weleke somme de voomoemde Prelaet betaelt heeft tût vyfthien ponden grooten / ende hoewel hy de resterende thien ponden groon ooc behoorde betaelt thebben blyft danof in ghebreke ten griefne ende interesse vande voorseide kercke / Dit ghemerct believe den hove den suppleanten te verleenen commissie vut crachte van den welcke den voornoemden Prelaet bevel ghedaen zij dat hy den suppleanten promptelyck uplegghe ende betalne de voorschrevene resterende thien ponden grooten ende int cas van oppositie ofte di laye ghedachtvaert te compareren hier int hof teenen competenten daeghe omme te tooghen de cause van diere / zo zult weI doen //

Bovenaan in de rand: Zy ghetoocht partye actum den XXIIIen Februari 1577

Rijksarchief te Gent, Fonds St-Pietersabdij, II reeks, or 588.

-2-

1577, Maart

Mijn heere den Prelaet van Ste Pieters neffens Ghendt verweerdere ghesien hebbende de requeste tsijnen laste hier thove ghepresenteerd op den XXIII Februari 77 van wegghen de pasteurs ende kerckmeesters van St-Jacobs binnen deser stede van Ghent suppleanten ende daerup procederende tendert ten fyne dat de voomoemde suppleanten zullen verclaerst zyn niet ontfanghelick emmers alsnoch met condemnatie van costen / Gemerct de verweerdere doende de belofte van den XXV Ib gr byden voomoemde requeste gheroert, besproken heeft dat men hem als wesende Patroon vande voomoemde kercke in pontificalibus schilderen ende zetten zoude upde tafele, tot tmaecken vande weI de voomoemde XXV Ib grooten belooft zyn gheweest tot een memorie van t voornoemde zyn patronaetschap twelcke de suppleanten niet vulcommen noch ghedaen doen en hebben als waeren zy notoirelyck alsnoch niet ontfanghelick noch ghefondeert en zyn omme sverweorders laste theesschene de X Ib gro. in questen reste vande voornoemde XXV Ib. gr. Cum certum sit in omnium genere contractus non dari efficacem actionem illis, ... ja es de verweerdere zelve ghefondeert omme te repeterene ende behouden en de XV Ib. gr. by hem betaelt, tot onderstont zy suppleanten tgheundt voorscreven vulcommen hebben / daerof de verweerdere oock protsesteert, te meer midts dat de verweerdere noynt belooft en heeft yet te contribueren ofte ghevene tot tmaecken vande nieuwe orghele, hoewei de suppleanten jeghens de waerhey tselve zeer stoutelyck zyn allegierende.

Ibidem, II reeks, nr 588

1577, 29 April

Duplique omme mynen heere den Prelaet van Ste Pieters

... jeghens timpertinent en mindam warachtich up den XII deser maendt marty
77 hier thove ghedient by de pasteurs ende kerckmeesters van St Jacobs...

- I. Alvooren employert de verweerdere voor duplyque de rechten ende redenen in zyne voorgaende andworde begrepen daertoe voeghende dit naer volghende tût betooghe van sheeschers omghelt
- II. Ende eerst hoe dat hy hebbende ghedaen visiteren by meesters schilders de tafele danof hier questie es heeft vut heurlieder rapport verstaen dat d'allegatien vande suppleanten frivol zyn ende in partije jeghens de warheyt gheposeert.
- III. Zondelijnghe ghemerckt datmen vut der inspectie van buyten dueren vande voornoemde authaertafele / dezelve maer ghevrocht en vindt met wit en zwardt alof die maer ghedootverrewt en hadde gheweest ende bijdien omme salva tabule substantia den verweerdere daer neffens decenti loco pontificalibus de doen schilderen als patroon vande voornoemde kercke zoo de heeschers zelve kennen eens gheconstenteert ende te vreden gheweest thebbende
- IIII. Ende midts tzelve byden heeschers doende vulcommen / es de verweerdere te vreden de thien ponden grooten in questien den heeschers te betalen tvoorseide werck ghedaen zynde daermede hy verweerdere in allen ghevalle schuldick es te ghestaen
- V. Te meer midts de (zoo voorseit es) heerschens daerinne eens ghewillekuert hebben, ende dat het zelf noch geschieden mach zonder corruptie vande reste vande wercke, ende dat boven dien de voornoemde thien ponden grooten onghelt meer dan souffisant zijn om het gheunt voorsereven te vulcommene dies hem de verweerdere es sterck maeckende met presentatie van te betalen zulex als daeranne, boven de voornoemde thien ponden grooten gheemployert zoude moghen worden.
- VI. Hiertoe oock ghevoucht dat de heerschens omghelyck hebben met de verweerdere (qui ex liberalitate sua convenitur) tam acerbe tagierene ende eenen zynen zoo redelycke petitie ten presentatie te refragiene, te meer midts dat de voornoemde schilderije es dienende tot een memorie ende conservatie van tvoornoemde sverweeders rechte van patronnatschap daerby de heerschens geen prejudicie en connen hebben.

Midts welk de verweerdere sustineert met de voornoemde zyne presentatien te ghestaene ende de heerschers daerenboven te zyne niet ontfanghlyck met heesch van costen.

Ibidem, II reeks, nr 588

-4-

1577, 6 Mei

Copie

De Pasteurs ende kerckmeesters van Ste Jacobs kercke binnen deser stede van Ghent ghezien hebbende de duplycke ghedient by myn heere den prelaet van Sente Pieters ende daerup procederende employeren voor tryplycque dinhouden van huerlieder scriftueren zondelinghe de conclusies by requeste ghenouch hopende daerinne wel ghefondeerd te zyne ende tobtinerende met adjudicaen van costen//

Ende te zegghene byden Ilen artikele dat dallegatien van de suppleanten zouden frivol wesen ende in partie jehghens de waerheyt ghestelt / hopende tzelve souffisantelyck te doen blycken dat zy den schildere hebben vul betaelt midts hy heeft vulkommen de bespreken ende conditie by voorwaerde begrepen zoo vande dueren als van binnen schilderije.

Dat de dueren gewrocht zyn met wit ende zwert es zoo vulschildert dat niet moghelic en waere in pontificalibus naer den heersch den verweerdere te doen schilderen dan trasserende ende wyerrend de beelden daerup ghestelt zulcx men in ghelycke tafelen van buuten es ghewone naer zynen heersch te doene//

Soo dat gheene redene en waere tghene dat becost es gheweest byde ghemeente vut te doene thuerlieder coste omme den voornoemden Prelaet als patroon daerinne te stellen ende de eere vande tafele te draeghene al of hy ie becost hadde / twelcke hy wel schuldich was te doene begheerend deere als patroon daarvan thebben / zoo zijn voorzaten notable ghelaesveynsteren thuerlieder coste der kercke ghegheven hebben//

Ende alzo de ghemeente bet an LX lb. gr. cost ghehad hadden van thoutwerck van zelve grooten aultaer / estimeerden dat de voornoemde Prelaet ten minsten de schilderije zoude betaelt hebben / ende daeromme zouden zy huerlieder ghedeputeerde omme hem tzelve voor ooghe te legghene / ende dat hy hem alzo in pontificalibus zoude doen stellen ende wetende dat hy als patroon wel schuldich zoude gheweest hebben zulcx te doene zoo verre hy in

pontificalibus gheaccepteert hadde hem zelve te laeten schilderen heeft expresselyck gherefuseert die eere te willen hebben / ende verboden datmen daerinne niet en zoude stellen zoo souffisantelyck int cas van loochenynghe blycken zal /

Belovende totten wercke ter assistentie vande ghemeente te ghevene XXV lb. gr. zoo myn heere den prelaet van Baudeloo ende meer andere daertoe huerlieder liberalicheyt ghetoocht hebben //

Ende zoo verre yemandt particulierlyck sichtent hem belooft hebben daerinne te doen stellen als dies gheen last hebbende van de collegie // mach den zelve toespreken ende bedwingen zoo hy te Raede werdt //

Nietmin zoo verre den prelaet wilt die eere hebben dat hy als patroon zoo hy schijnt te begheerne der kercke een notable stick heeft gheschoncken ende tcollegie de penninghen die zy den schilder betaelt hebben to IIIICe guldens restitueren daerup defalquierende de XV lb grooten by hem ghegheven / zijn alsnoch te vreden dat hy met de zelve dueren zynen wille doe / ende hem daerup doe zetten naer zyn goetdyncken / ende zullen hem bedancken / wandt zy de pennighen wel van doen hebben tot tmaken van den orghele / ende zoude een cleen zaecke wesen voor een notabel prelaet ende darne kercke zeer soulageren hopende dat hy daerinne zyne bene volentie zal tooghen //

Anderssins waere onredelick te doen verwercken de thien ponden gr. eens daertoe ghejont / naer dat het zelve vulcommen ende byde ghemeente totalick becost ende betaelt es upde belofte vande voorseide XXV lb. gr. ende van dandere notable persoonen wien daerduere onghelt ghedaan zoude werden // Midts welcken rejecterende sverweerderss presentatie persisterend by huerlieder conclusies met heersch van kosten

Op de rugzijde: n°5 Proces (onleesbaar woord) kerckmeesters van St-Jacobs, touchierend die schilderye vanden hooghen autaar

Ibidem, II reeks, nr 588

-5-

1577, 31 Mei

Mijn heere den Prelaet van Ste. Pieters verweerdere guadruplycquierende jeghens tgheschrift hier thove ghedient by pasteurs metgaeders meester Charles de Lespenoy Raedt ordinaire hier in thof, Joos Sanders ende andere hueren medeghesellen kerckmeesters van St Jacobs binnen deser stede van Ghendt

gheweest hebbende tell daghe vande eerste ende tweeste presentatien in questen supplianten op den VIen may laetstleden accepteert alvooren tsynen voordeele de kennessen by de suppleanten ghedaen in IIIIe, V^e ende VIe article van heurlieder replycque / daerby naectelyck blyckt dat de intentie vande verweerdere was opde zelve tafele in pontificalibus geschildert te zijne zoo der suppleanten confreren zelve ghepresenteert hebben / ende oock ten dien fijne zoo zij zegghen gheschreven hebben anden schildereerre de welcke om de verlichtijnghe van zynen weercke hemlieden suppleanten abuserende mach gheseyt hebben te laete te commene want blyckt om ghenoughen noch tertyt by tyde zynde om tzeve te laeten vulcommene niet jeghenstaende de frivole excusen by den VI^m artickel van triplique ghestelt //

By den welcken meer dan onredene es byden suppleanten te willen exigeren de X lb. groon in questien als niet vulcommene hebbende de intentie van den verweerdere die up zulck respect ja in vorme van contrepande noyt en heeft willen scheeden vande voorseide restende X lb grooten van de tafele ghesien ende of zij suppleanten hem verweerdere daerup hadden doen schilderen soo zy diversis vicibus ghepresenteert hadden meenende met sulcke woorden de voorsereven X lb. gr. te lichtene ende naerderhandt de voorserevene schildere in tali forma niet te laeten vulcommene //

Item welke beduchtende de verweerdere heeft eens de zelve X ponden grooten doen presenteren deur zynen secretaris behoudens de suppleanten ghelibleerde quictancie gheven zoude met obligatie van tzelve werck met den verweerdere in pontificalibus te laeten vulmaeckene nemaer midts zijlieden ontdeckende heurlieden secrete meenynghe als by den voorghaenden article gheroert es niet en wilden hanteeckenen / zoo zijn de zelve X ponden grooten byden voornoemden secretaris werderomme zynen heere ende meester ghelevert gheweest //

By den welke cesserer alle de allegatien gherourt int V^e, VIe ende ander artyclen van heurlieder triplicque maeckende groote leven vande verweerdere hem zelve te laeten schilderen ghemerckt tzelve zulcx te laeten doene de suppleanten wel geobligiert waeren racione Juris patronatus zonder specificite te denoteren sverweerdens persooone anders dan met zyne digniteyt als patroon daermede andere goetwilleghen gheen participatie en hebben als zyne kercke privative competerende //

Item zonder dat der suppleanten argumenten de consideren doet / daer zy in 't VIe article van heurlieder triplicque willen yemandt van heurlieder confreren imputeren particuliere belofte want zijlieden generaelick tprincipael different van verweerdere van twerck metter schilderie van sverweerdens digniteyt te doen maeckene / blyckt byde voorsereven V^e ende VIe article van heurlieder replycque als voorsereven es //

Item zoo datter niet en resteert dan blyckende de plaetse daertoe bequame wesende alsby sverweorders duplycque gheseyt es / byden suppleanten tacceperene de presentatie vanden verweerdere byden zelve duplycque ghedaen / Oftre by faulte van acceptatie verclaerst te werdene tot heurlieder conclusien te zyne niet ontfanghelyck ende ghecondemneert inde costen van desen vervolghe dies hem de verweerdere ghetroot in rechte ende discretie vanden hove //

(get.) van Hamme

Rijksarchief te Gent, Fonds St-Pietersabdij, II reeks, nr 588
